

Αρχαιολογικά ευρήματα από τα ιερά της Κυβέλης στη Σάμο

Πολιτισμός / Αρχαιολογία

Βασιλική Γιαννούλη, Αρχαιολόγος

[Προηγούμενη δημοσίευση: <https://www.pemptousia.gr/?p=164615>]

Με εξαίρεση δυο κόγχες που εντοπίσθηκαν το 1967 έξω από το ανατολικό σκέλος του τείχους, κοντά στην πύλη Ε, και παραμένουν οι μοναδικές μέχρι στιγμής γνωστές στην ανατολική περιοχή της πόλης, τα ιερά αρχίζουν σε απόσταση περίπου 150 μ. δυτικά από το ανατολικό τείχος, αναζητώντας συνήθως μια ενιαία επιφάνεια του βράχου -σαν παραπέτασμα, όπως συμβαίνει με τις τέσσερις πρώτες συστάδες που βρίσκονται στην ίδια υψομετρική γραμμή. Όταν αυτή η ενιαία επιφάνεια παύει να υπάρχει, αναζητείται μια παρόμοια στο αμέσως επόμενο επίπεδο, όπως συμβαίνει από την 5η συστάδα και μέχρι την περιοχή του θεάτρου. Μεμονωμένες κόγχες πάντως ή και ολιγάριθμες ομάδες κογχών βρέθηκαν επίσης βόρεια και νότια σε όλο το μήκος της κύριας γραμμής των ιερών. Σε πολλές περιπτώσεις, εμπρός από τις συστάδες είχε διαμορφωθεί στενή εξέδρα, στην οποία οδηγούσαν λίγες βαθμίδες. Για λόγους που υπαγορεύονται καθαρά από την μορφολογία του εδάφους, οι ομάδες των συστάδων του βόρειου ιερού χωρίστηκαν

σε Β.Α. και Β.Δ. ιερό, με διαχωριστικό σημείο την περιοχή του αρχαίου θεάτρου, όπου η διάνοιξη της σύγχρονης επαρχιακής οδού Πυθαγορείου-Σπηλιανής θα πρέπει να κατέστρεψε την αδιάσπαστη συνοχή της γραμμής των συστάδων, που σίγουρα υφίστατο κατά την αρχαιότητα (σχέδ. 1).

Το Β.Α. ιερό

Η πρόσβαση στο Β.Α. ιερό γινόταν βόρεια από το μεγάλο κτιριακό συγκρότημα (βλ. παραπάνω) με πλατείς αναβαθμούς λαξευμένους στον βράχο, που οδηγούν σε μεγάλο πλάτωμα με δυο ιερά σπήλαια. Επάνω από το πλάτωμα αρχίζει η πρώτη συστάδα, που αποτελείται από οκτώ κόγχες, τετράπλευρες ή ορθογώνιες, σε μια από τις οποίες, την μόνη αετωματική, σώζεται το αποτύπωμα του ανάγλυφου που την κοσμούσε. Η 2η συστάδα αποτελείται από πέντε κόγχες, από τις οποίες οι τρεις αετωματικές και μία διπλή. Εντυπωσιακότερη είναι η 3η συστάδα με δώδεκα κόγχες, από τις οποίες μία μόνον αετωματική (εικ. 1). Στο δυτικό άκρο της σχηματίζεται ο πρώτος από τους λαξευτούς ορθογώνιους χώρους, που αφθονούν και στα τρία ιερά, όπως θα δούμε, με άγνωστη προς το παρόν λειτουργικότητα αλλά εντυπωσιακές διαστάσεις. Ορθογώνια λαξεύματα εξάλλου, που δεν ανήκουν σε κόγχες και βρίσκονται σε αρκετό ύψος από το έδαφος, συναντάμε σε αρκετές από τις συστάδες και φαίνεται ότι μάλλον χρησίμευαν για την εναπόθεση αφιερωμάτων ή προσφορών στην θεά.

Η 4η συστάδα παρουσιάζει πιο περίπλοκη σύνθεση με οκτώ κόγχες (από τις οποίες δυο αετωματικές) και δυο φυσικά σπήλαια, που την χωρίζουν σε τρία τμήματα. Στο ένα από τα σπήλαια υπάρχει προσεκτικά λαξευμένο ορθογώνιο θρανίο, ίσως για την εναπόθεση προσφορών ή την τέλεση της λατρείας. Η δεύτερη από Α. κόγχη είναι η μοναδική μέχρι στιγμής στην οποία βρέθηκε εντορμία για την υποδοχή και στερέωση ανάγλυφου ή αγαλματιδίου της θεάς, ενώ σε μια άλλη κόγχη σώζεται ανάγλυφη παράσταση της θεάς, καθιστής με μικρό λιοντάρι στην αγκαλιά της - τύπος δημοφιλής που πρωτοεμφανίζεται στην εικονογραφία της θεάς τον 6ο π.Χ. αι.⁵ (εικ. 2).

Στην επόμενη συστάδα, που αποτελείται από τρεις κόγχες, από τις οποίες μία αετωματική, σώζεται σε καλή κατάσταση η παράσταση της καθήμενης σε θρόνο θεάς, πιθανώς με πόλο -τύπος γνωστός στην εικονογραφία από το τέλος του βου μέχρι τον 5ο αι. π. Χ. (εικ. 3). Μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν δυο οριζόντιες ταινίες στα δεξιά της μορφής, οι οποίες πιστεύουμε ότι αναπαριστούν είτε τους λαξευμένους στον βράχο αναβαθμούς για την πρόσβαση στο ιερό και, κατά συνεκδοχή, το ίδιο το ιερό της θεάς, είτε ένα λαξευμένο στον βράχο «θρόνο», ο οποίος υπονοούσε την «επιφάνεια» της Μητέρας θεάς, κατά το πρότυπο των φρυγικών ιερών.

Εικόνα 11

Μετά από την 5η ομάδα, η ακολουθία των συστάδων περνά στην αμέσως ψηλότερα υψομετρική γραμμή και η διαχωριστική απόσταση μεταξύ τους μεγαλώνει. Στην 6η συστάδα, που αποτελείται από τέσσερις κόγχες, από τις οποίες μία διπλή αετωματική, βρίσκεται και η μόνη προς Α. προσανατολισμένη κόγχη, σε αντίθεση με το σύνολο των κογχών των βόρειων ιερών που είναι προσανατολισμένες προς Ν.

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία για την ολοκλήρωση της εικόνας του ιερού εντοπίστηκε πρόσφατα μεταξύ της 6ης συστάδας και του αρχαίου θεάτρου, όπου βρέθηκε, λαξευμένη στον βράχο μεγάλη ορθογώνια εξέδρα με αναβαθμό, στο πρόσωπο του οποίου σώζονται ίχνη επιχρίσματος με ασβεστοκονίαμα (σχέδ. 1, αρ. 4). Στο πλάτωμα της εξέδρας υπάρχει τετράπλευρο λάξευμα για την υποδοχή της πλίνθου, αγάλματος ή βωμού. Στο βόρειο τοίχωμα του πλαισίου της εξέδρας υπάρχουν τρεις κόγχες και σε μικρή απόσταση προς Ν. της δυο ακόμα. Κόγχες καταγράφηκαν από τον felsch και στην περιοχή βόρεια από το θέατρο, αλλά δεν στάθηκε δυνατόν να τις εντοπίσουμε λόγω της βλάστησης. Αντίθετα, μετά την πυρκαγιά αποκαλύφθηκαν δυο ακόμα νέες συστάδες στο επίπεδο περίπου των ήδη γνωστών, καταδεικνύοντας έτσι ότι η συνέχεια των κογχών είναι αδιάκοπη σε όλο τον κατά μήκος άξονα του «ιερού βουνού» και έτσι η θεά προστάτευε από βορρά το σύνολο της πόλης.

[Συνεχίζεται]

5. Για τις απεικονίσεις της Κυβέλης σε ανάγλυφα, βλ. E. Vikela, *Bemerkungen zur Ikonographie und Bildtypologie der Meter-Kybelereliefs: Abstammung und Eigenständigkeit*, AM 116, 2001, σ. 67-123.

<http://bit.ly/2tTmWZn>